

Exportens betydelse för direktinvesteringar i andra länder

ANDREAS POLDAHL

För ett flertal i-länder har direktinvesteringarna sedan början av 1990-talet haft en snabbare tillväxt än handeln med varor och tjänster. Den snabba tillväxten av direktinvesteringar är av central betydelse för länders ekonomiska tillväxt och välfärdsutveckling (Hansson m fl 2007). Vad som ligger bakom svenska koncerners exceptionella ökning av utlandsinvesteringar är omtvistat. Enligt tidigare studier (Navaretti och Venables 2004) utgörs direktinvesteringar främst av ägartransaktioner mellan i-länder. Den vanligaste formen av direktinvesteringar utgörs av ägarförändringar av redan befintliga bolag genom fusioner, samgåenden och förvärv. Dessutom kan direktinvesteringstendensen förklaras av flytt av delar eller hela företagsverksamheten (*outsourcing* och *offshoring*) till tillväxtekonomier i syfte att främst komma åt billig arbetskraft.

Utvecklingen i världen visar tydligt på att både ingående direktinvesteringar och import har ökat inom olika ekonomiska utvecklingszoner speciellt för i-länder och utvecklingsländer. Tillväxtekonomierna har på senare år blivit stora mottagare av speciellt utländska investeringar och ökad närvaro av multinationella företag vilket kan utläsas från figur 1. Enligt statistik från UNCTAD kan en del av förklaringen bakom ökningen av direktinvesteringar i utvecklingsländerna förklaras av att Kina

under den senaste tiden blivit världens näst största mottagare av utländska direktinvesteringar efter USA och därefter följt av Storbritannien.¹ Vid sidan av att direktinvesteringarna har tagit fart runtom i världen har också länders handel över gränser, både export och import, kraftigt ökat över tid och vida överstigit BNP utvecklingen enligt statistik från UNCTAD.

Vilken betydelse har globaliseringsutvecklingen i världen haft för det svenska näringslivet? Med en avreglerad kreditmarknad och borttagandet av handelsrestriktioner under sent 1980-tal har svenska bolag blivit alltmer integrerade i världshandeln. Det internationella ägandet för svensk del har också underlättats av att olika länder har lättat på restriktioner för ägande vilket illustreras i nästkommande figur.

I figur 2 kan man se att svenska direktinvesteringstillgångar i utlandet mätt som eget kapital och lån ökat inom olika utvecklingszoner under tidsperioden 2000–18. Speciellt kan utläsas att svenska direktinvesteringar gentemot i-länderna har ökat under perioden 2000–18, då främst till länder inom EU28 som utgör ca 58 procent av de svenska direktinvesteringarna år 2018 enligt SCB:s officiella statistikdatabas.² Dessutom kan man tydligt utläsa att direktinvesteringar i tillväxtekonomierna ökat kraftigt under perioden 2001–18, där nyetablering, förvärv och fusioner av svenskägda internationella koncerner ökat med motsvarande 871 procent följt av 818 procent i u-länderna, dock från låga nivåer.

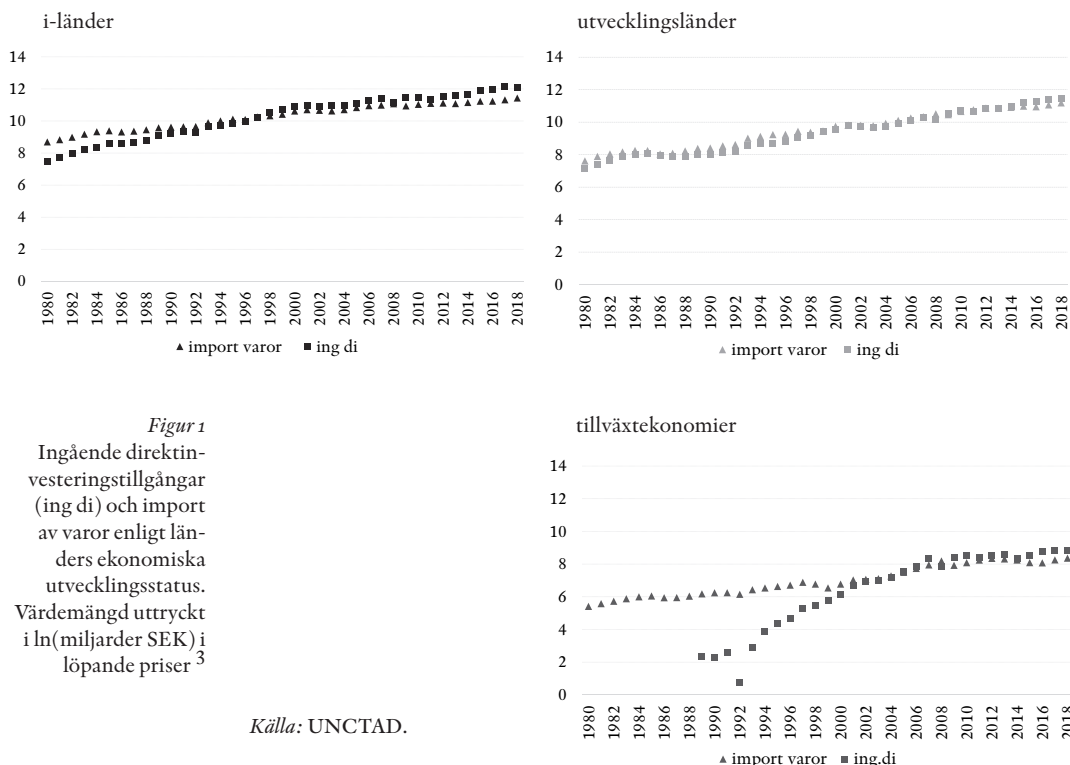
Den största delen av exporten utgörs av utlandsförsäljning till i-länder, där Europas 28 länder står för den över-

INLÄGG

Andreas Poldahl är doktor i nationalekonomi och verksam vid Statistiska centralbyrån. Han arbetar med analyser som rör internationell handel, ekonomisk tillväxt och strukturomvandling. andreas.poldahl@scb.se

¹ Mer information om länderindelning, se UNCTAD:s databas <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96740>.

² Se "Direktinvesteringar. Tillgångar efter land. År 2008–2019", PxWeb (scb.se), https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__FM__FM0001__FM0001D/FM0001T06/. Svenska utgående direktinvesteringar utgör ca 66 procent av BNP år 2018 (egna beräkningar).

Figur 1

Ingående direktinvesteringstillgångar (ing di) och import av varor enligt länders ekonomiska utvecklingsstatus. Värdemängd uttryckt i ln(miljarder SEK) i löpande priser³

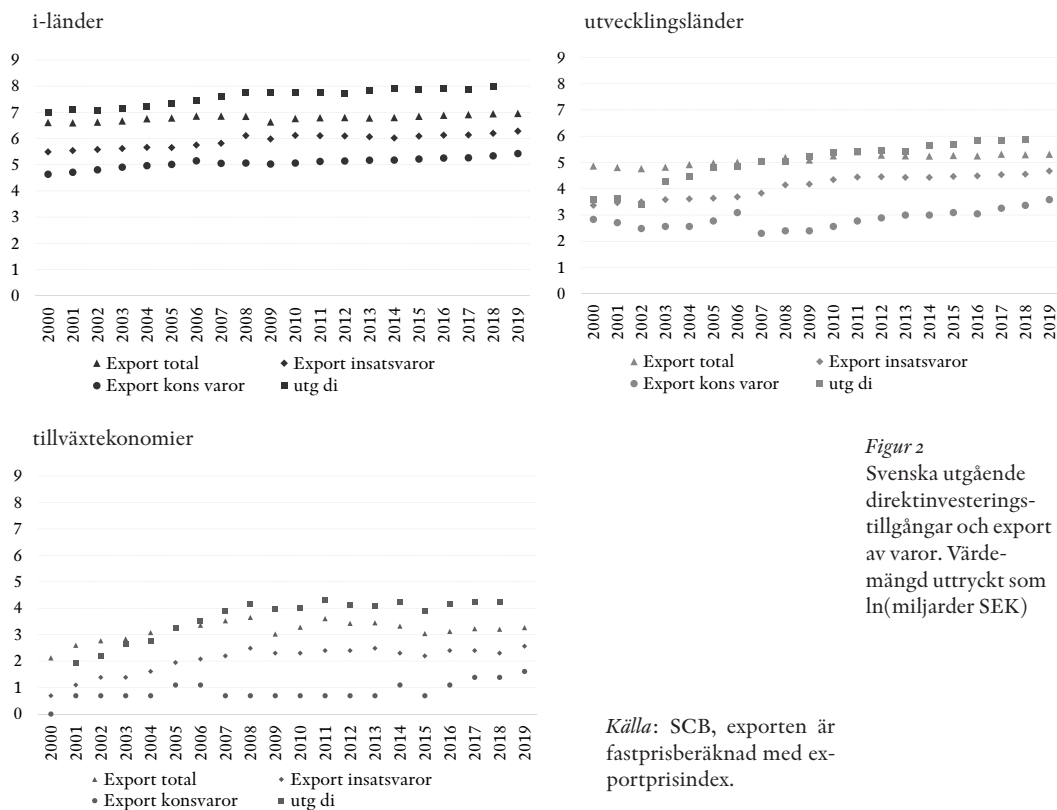
Källa: UNCTAD.

vägande delen motsvarande 59 procent av total varuexport, se SCB:s officiella statistikdatabas.⁴ Figur 2 indikerar dessutom att export och svenska direktinvesteringar är tydligt sammanflätade inom respektive utvecklingszon, dvs en ökad utlandsförsäljning på koncernnivå är förknippad med en ökad grad av närvaro i utlandet genom investeringar, antingen via nyetableringar, uppköp av utländska företag eller via samgåenden. Enligt analys av utrikeshandelsstatistiken är det framför allt handeln med insatsvaror och handeln med konsumtionsvaror som driver sambandet mellan export och utgående direktinvesteringar.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att innebörden av direktinvesteringar har blivit allt viktigare, framför allt i en allt mer orolig marknad med starka inslag mot protektionism och handelshinder, inte minst i USA. Det ökar behovet av närvaro på utländska marknader, vilket både figur 1 och 2 ger stöd för. Dessutom stärks motiven för en ökad närvaro genom utlandsetablering i tillväxtekonomier genom en alltmer ökad konkurrens om produktion av färdigställda produkter. Vidare kan det framhållas att det handlar om relativa kostnadsfördelar som genereras genom vertikal integrering av produktionskedjan mellan olika länder.

³ Värdemängder i figur 1 och 2 har omräknats till naturliga logaritmen eftersom författaren avser att tydliggöra sambanden mellan olika export(-kategorier) och utgående direktinvesteringar.

⁴ <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/handel-med-varor-och-tjanster/utrikeshandel/utrikeshandel-med-varor/pong/tabell-och-diagram/export-och-import-forlade-pa-varldsdelar/>.

Figur 2
Svenska utgående direktinvesteringstillgångar och export av varor. Värdemängd uttryckt som \ln (miljarder SEK)

Källa: SCB, exporten är fastprisberäknad med exportprisindex.

Givet denna introduktion är ambitionen med denna korta rapport att fördjupa och bredda kunskaperna om svenska koncernföretags direktinvesteringar utomlands och koncernbolagens strategi för närvaro i utlandet genom antingen försörjning av utlandsmarknaden genom export eller närvaro lokalt via direktinvesteringar. Med andra ord görs därför en analys av vilka effekter exportökningar på koncernnivå kan förväntas ha på direktinvesteringar i andra länder. Analysen är unik i sitt slag eftersom den baseras på unika mikrodata över utgående direktinvesteringar. Analysen avser därför att nyansera tidigare analyser som utgår från annan statistik för mätning av direktinvesteringar som bl a antal sysselsatta i dotterbolag i andra länder.

Rapporten är disponerad enligt följande; i nästa avsnitt presenteras olika datakällor som används i analysen och därefter görs en dataanalys och en sväpande översikt över tidigare forskning om export och direktinvesteringar. Rapporten avslutas med några slutord.

Statistiska datakällor

Rapporten baseras på statistisk information om samtliga näringsgrenar inom de primära näringarna (SNI2007 kod: 01-09), tillverkningsindustrin (SNI 2007 kod: 10-33) och tjänstesektorn (SNI2007 kod: 50-99). Populationen innehåller samtliga svenska koncernaktiebolag som har utfört direktinvesteringar i andra länder enligt SCB:s direktinvesteringssenkät.⁵

⁵ Vi utgår från aktiebolag som genomför direktinvesteringar i andra länder för att i längsta mån renodla och förenkla tolkning av analyserna.

Totalt undersöks ca 3 000 företag per år. Företagsspecifika direktinvesteringsstockar grupperas på koncernnivå eftersom urvalsdesignen utgår från koncernidentitet som urvalsobjekt. Denna gruppering görs också för att minimera risken för bias och feltolkning i analysen. Direktinvesteringsstatistiken är en urvalsundersökning som täcker in samtliga branscher inom näringslivet.⁶

Exporten delas in i tre olika kategorier, nämligen total export, export av insatsvaror och export av konsumtionsvaror. Indelningen av exporttyp har gjorts med hjälp av OECD:s definition av ”Main Industrial Groups”.⁷

Rapporten kommer att fokusera på direktinvesteringstillgångar (stockar) i form av eget kapital och lån. Direktinvesteringstransaktioner som flöden används inte i analysen eftersom dessa poster kan innehålla transaktioner som inte speglar ägarförändringar vilket gör dem mer svåranalyserade.

Dataanalys och tidigare forskning inom området

Föreliggande analys söker svaren på hur direktinvesteringar och export skiljer sig åt mellan olika utvecklingszoner enligt datadeskriptionen i introduktionen. Analysen är en vidareutveckling av en tidigare analys av Poldahl (2018), som visade på att svenska koncernbolags exportstrategier utomlands understödjer investeringsattsningarna i andra länder. Framför allt utmärks detta empiriskt genom att en hög andel export av insatsvaror på koncernnivå motsvaras av stora investeringsattsningar utomlands vilket sannolikt har skett inom koncernbolagen. Utfallen är i linje med Helpman och Krugmans teori om internationell handel inom multinationella företag (1985). Teorier om

vertikal integration handlar främst om att företag som är vertikalt integrerade förväntas generera direktinvesteringsflöden mellan kapital- och arbetsintensiva länder. I dessa fall förväntas en hög grad av inom-företagshandel mellan länderna. Under dessa omständigheter förväntas export och utländska direktinvesteringar vara ”komplementära”, dvs multinationella företag börjar exportera halvfabrikat till dotterbolagen i utlandet.

Analysen ger dock inget stöd för om dotterbolagen är horisontellt integrerade med moderbolagen i hemlandet. Enligt Markusen (1995) förväntas dotterbolagens försäljning i utlandet ersätta export från moderbolagen i viss omfattning. Horisontell integration avser i detta fall svenska koncerner som upplåter på licens lokal försäljning till utländska dotterbolag i olika länder för att sälja en identisk slutprodukt med vissa modifieringar för den lokala marknaden. I detta fall talar man om att export och utländska direktinvesteringar är ”substitut”.

Dessutom visar tidigare resultat att lokal närvaro av svenska dotterbolag i utlandet möjligen underlättas av export av färdiga slutprodukter. Denna slutsats går mer i stick i stäv med observationer från Conconi m fl (2011) och Head och Ries (2001) som visar att utgående direktinvesteringar kan vara en konsekvens av en gradvis internationalisering av inhemska multinationella företag som väljer att initialt exportera för att sedan gradvis ersätta export med direktinvesteringar i utlandet. Denna process hänger samman med betydande handelshinder och betydande risker för etablering av verksamhet i andra länder. Head m fl (2001) menar vidare att ”komplementaritet” existerar mellan

⁶ För utförlig definition av direktinvesteringar och tillgångar hänvisas läsaren till: ”Direktinvesteringar – tillgångar och avkastning 2015”, https://www.scb.se/contentassets/48dd076b346e4eb344bea524fee11e5d/fm0001_2015a01_br_fm03br1601.pdf.

export och utländska direktinvesteringar men att orsakssambandet varierar mellan företagstyp och graden av vertikal integration. Författarna poängterar att företagen kan ha som strategi att producera en mångfald av produkter, där företagen kan välja att exportera några få produkter men att behålla produktionen av övriga produkter i dotterbolagen utomlands.

Utlandsetablering genomförs primärt i tillväxtländer eller låglöneländer för att rekrytera billig arbetskraft och dra nytta av relativa kostnadsfördelar i investeringslandet (Poldahl 2014; Ekholm 2008). Det kan också handla om att multinationella företag väljer att etablera produktion och verksamhet för att dra nytta av utländsk kompetens och gynnas av teknologispredning; detta kan man förvänta sig gäller i högre grad för investeringar i i-länder. Detta innebär då att vertikala motiv för direktinvesteringar i högre grad sker i tillväxtländer/u-länder med relativa kostnadsfördelar och att horisontella motiv i högre grad genomsyras av investeringar i i-länder i syfte att reducera konkurrensen på den utländska marknaden.

Utfallen i tabell 1–3 visar på att det finns ett visst empiriskt stöd för att export främjar utgående direktinvesteringar inom främst i-länder och till viss del tillväxtländer. Resultaten ger ingen indikation på om exporten av varor totalt sett har någon betydelse för svenska koncernbolags direktinvesteringar i utvecklingsländer. Effekten av export av insatsvaror som andel av produktion har på marginalen störst positiv effekt för svenska koncerners direktinvesteringar inom främst tillväxtländer. Vidare kan man fastslå att både export av insatsvaror och export av färdiga konsumtionsvaror statistiskt sett har en strategisk betydelse för svenska företags direktin-

vesteringar inom främst den industrialiserade världen.

Avslutningsvis kan nämnas att beräkningsunderlagen i tabell 1 och 3 ger ett visst stöd för att vertikala direktinvesteringar motiveras som motiv för koncerners direktinvesteringsstrategi inom både i-länder och tillväxtländer.

Slutord

Vad som ligger bakom svenska koncerners exceptionella ökning av utlandsinvesteringar har länge varit omtvistat. Denna korta analys visar på att vertikal integration tenderar att vara en viktig förklaringsfaktor för koncernbolagens direktinvesteringsutveckling i andra länder och särskilt inom tillväxtländerna såsom Kina och Indien. Dock finns det ingen tydlig evidens för att horisontella direktinvesteringar är ett motiv för svenska koncerners direktinvesteringssatsningar inom tillväxtländer, utvecklingsländer och i-länder. Det får poängteras att det statistiska underlaget döljer inom-koncerns aktiviteter, vilket innebär att slutsatser om sambandet mellan inom-koncerns export och direktinvesteringar inte går att mäta inom ramen för denna rapport.

Det finns orsaksförklaringar bakom direktinvesteringar som ligger utanför tillämplig teori i denna rapport. Exempelvis kan noteras att olika länder har olika begränsningar när det gäller utlandsägande och olika skattemässiga regler för direktinvesteringar. Detta innebär att det finns variabler som kan förklara svenska koncernbolags direktinvesteringar i andra länder men som av naturliga skäl är svåra att kvantifiera och därför svåra att inkludera i modellen.

En annan begränsning är att direktinvesteringssstatistiken, när det gäller svenska direktinvesteringar i utlandet, i huvudsak mäter tillgångar från det första

⁷ http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/other_documents/index.cfm?TargetUrl=DSP_MIGS_2009.

Tabell 1
Regressionsanalys
– sambandet mellan
utgående direkt-
investeringar och
export(-typ) i
i-länder

export(-typ)	Skattning 1	Skattning 2	Skattning 3
exportandel ^{total}	0,0982*** (0,014)	- -	- -
exportandel ^{insats}	- -	0,132*** (0,027)	- -
exportandel ^{konsumtion}	- -	- -	0,0699*** (0,023)

Anm: Standardfel inom parentes * p<0,10, ** p<0,05, *** p<0,01.

Källa: Egna beräkningar.

Tabell 2
Regressionsanalys
– sambandet mellan
utgående direkt-
investeringar och
export(-typ) i utveck-
lingsekonomier

export(-typ)	Skattning 1	Skattning 2	Skattning 3
exportandel ^{total}	0,0278 (0,018)	- -	- -
exportandel ^{insats}	- -	0,0295 (0,038)	- -
exportandel ^{konsumtion}	- -	- -	-0,171 (0,141)

Anm: Standardfel inom parentes * p<0,10, ** p<0,05, *** p<0,01.

Källa: Egna beräkningar.

Tabell 3
Regressionsana-
lys – sambandet
mellan utgående
direktinvesteringar
och export(-typ) i
tillväxtekonomier

export(-typ)	Skattning 1	Skattning 2	Skattning 3
exportandel ^{total}	0,0261 (0,031)	- -	- -
exportandel ^{insats}	- -	0,210*** (0,062)	- -
exportandel ^{konsumtion}	- -	- -	0,0741 (0,070)

Anm: Standardfel inom parentes * p<0,10, ** p<0,05, *** p<0,01.

Källa: Egna beräkningar.

mottagarlandet. En liten andel av direktinvesteringsstockarna kan härledas till mellanlandet och slutdestinationen för direktinvesteringarna. Detta innebär att man får vara något försiktig med tolkningen av resultaten i denna rapport.

Avslutningsvis kan nämnas att länder i olika delar av världen har mycket

att vinna av ökad utländsk närvaro i form av etableringar, fusioner och nyförvärv. Avskaffande av olika regleringar för ägande och kontroll samt sänkta tullar och avskaffande av strategiska handelshinder har visat sig lyckosamma för nationers ekonomiska välbefinnande och utveckling, se Hansson m fl (2007).

REFERENSER

- Conconi, P, A Sapir och M Zanardi (2011), "Internationalisation Process of Firms from Exports to FDI", *Journal of International Economics*, vol 99, s 16–30.
- Ekholm, K (2008), *Globaliseringens drivkrafter och samhällsekonomiska konsekvenser*, Underlagsrapport nr 9 till Globaliseringsrådet.
- Head, K och J Ries (2004). "Exporting and FDI as Alternative Strategies", *Oxford Review of Economic Policy*, vol 20, s 409–423.
- Hansson, P m fl (2007). "Svensk Näringsliv i en Globaliserad Värld", ITPS A2007:004, Östersund.
- Helpman, E och P Krugman (1985), *Market Structure and Foreign Trade*, MIT Press, Cambridge MA.
- Markusen, J (1995), "The Boundaries of Multinational Enterprises and the Theory of International Trade", *Journal of Economic Perspectives*, vol 9, s 169–189.
- Navaretti, G B och A J Venables (2004), *Multinational Firms in the World Economy*, Princeton University Press, Princeton NJ.
- Poldahl, A (2014), "Flytt av verksamhet till andra länder", Fokus på näringsliv och arbetsmarknad, IAM 2014, Statistiska centralbyrån, Stockholm.
- Poldahl, A (2018), "Exportens konsekvenser för utländska direktinvesteringar", Fokus på näringsliv och arbetsmarknad, Statistiska centralbyrån, Stockholm, https://www.scb.se/contentassets/b1ae4493ffd1404987a4d32cbf213ae5/direktinvesteringar_fokus.pdf.